

ОРЧУУЛГЫН СУРГАЛТАД ХИЙМЭЛ ОЮУНЫГ ЗОХИСТОЙ ХЭРЭГЛЭХ НЬ

М.Амартайван¹⁷

Abstract: In recent years, a wide range of artificial intelligence (AI)-based translation tools has emerged. Technological advancements have significantly transformed the concept of translation, inevitably exerting considerable influence on both the translation market and translation pedagogy. This raises an important question: Which types of translators are likely to be replaced by AI? In order to address this question, it is essential to develop a proper understanding of AI—an outcome of scientific and technological innovation—and to apply it appropriately within the field of translation. Just as human translators differ in their abilities, AI-generated translations also vary in quality.

At present, there remains a gap in effectively teaching the skills required for the AI era. On the one hand, AI-driven machine translation is likely to further specialize and differentiate the field of translation. On the other hand, there is a significant risk that overreliance on technology may reduce individuals to mere “technological dependents.”

The primary objective of translation education is to cultivate individuals capable of translating independently. While AI systems are trained on accumulated data, it is equally important for us to gather knowledge about AI, critically engage with it, and use it to inform problem-solving. Incorporating both AI-assisted and non-AI-based courses into the curriculum may provide valuable opportunities to better understand the respective strengths and limitations of each approach. Finally, this study will outline several key considerations for the responsible use of AI in translation.

Keywords: translation tools, human translation, machine translation, AI translation, prompt

ХИЙМЭЛ ОЮУН БА ОРЧУУЛГА

Нэгэн цагт хэвлэмэл толь ашиглаж, хожмоо цахим толь голдуу ашигладаг болсон бол одоо машины орчуулга, тэр дундаа хиймэл оюуны орчуулга ашиглах боломж хэмээх шинэ үүд хаалга багш, орчуулагч, судлаачдын өмнө нээгдлээ. Бидний орчин буй энэ цагт хиймэл оюуны орчуулгын олон янзын төхөөрөмжүүд ар араасаа цувран олны хүртээл болсоор байна. Цөөн хэдийг нь тухайлан дурдъя. Монголд оюуны өмчийн эрхээ баталгаажуулсан, Перфект Технологи ХХК-ийн ухаалаг маус. Монгол хэлээр ярихад бичвэр болгон хувиргана. Олон хэлээр орчуулна. Кириллээс монгол бичгээр хөрвүүлнэ. Зургаас бичвэрийг танина. Мөн Gogo Goods shop-оос санал болгож буй олон хэлнээс орчуулагч ухаалаг чихэвч, ухаалаг нүдний шил. Нүдний шил нь дуудлага авна. Хөгжим сонсоно. Энэ мэт нь хиймэл оюун ашигласан төрөл бүрийн бүтээгдэхүүн энгийн хэрэглээнд хэрхэн ойр болж, түгэн дэлгэрч байгаагийн илрэл юм.

Үүнээс гадна 2022 онд ChatGPT олон нийтэд нээлттэй болсноор бүтээлч хиймэл оюуны эрин эхэлсэн бөгөөд, нэгэн үе зөгнөлт зохиолд л гардаг байсан хиймэл оюун эдүгээ хүмүүсийн өдөр тутмын амьдралд аажмаар нэвтэрч байна. Иймд өнөө цагт хиймэл оюуныг үнэн зөв таньж мэдэж, хэгийн ирээдүйд бэлдэхийн тулд чин сэтгэлээс чармайн суралцах шаардлагатай болжээ. Хүний орчуулгын үнэ цэнийг хэт өргөж хиймэл оюуны орчуулга яагаад ч гүйцэхгүй мэтээр алгуур хандан тайван суух нь нэн осолтой байж мэднэ. Технологийн хөгжлийн үрээр хялбархан

¹⁷ ОУУБИС, Солонгос хэл соёлын тэнхимийн багш, магистр

орчуулж болдог боллоо гэсэн ойлголт олон талаар орчуулагчид нөлөөлнө. Орчуулагчийн оролдлого чармайлтыг бодитоор хүлээн зөвшөөрөх хүн цөөрч, энэ нь цаашдаа орчуулгын хөлс үнэлгээнд ч нөлөөлөх болно. Түүнчлэн орчуулгад суралцаж байгаа нэгэнд ч сөрөг нөлөөтэй. Орчуулгад суралцах нь зөвхөн орчуулахад тустай биш атал “Хиймэл оюуны эринд орчуулгаар суралцаж юугаа хийдэг байна аа?” гэж басамжилж ч магадгүй. Юутай ч технологийн давшилт орчуулгын тухай ойлголтыг өөрчилж, орчуулгын зах зээл, сургалтад ч дунд болоод урт хугацаанд багагүй нөлөөлөх нь зайлшгүй болжээ. Мэргэжлийн орчуулагчийн хувьд хиймэл оюун, машин төхөөрөмж ашиглан ажлаа хугацаанд нь дуусгаж чадсандаа баяртай байж болох хэдий ч, танин мэдэхүйн хүчир үйлийг даван туулахдаа мэдэрдэг тэрхүү баясал бахдалыг төдийлөн мэдрэхээ болино гэдгийг анхаарахгүй орхиж болохгүй. Асуудлыг бүрэн шийднэ гэж найдалтгүй (이상빈, 2024) хэдий ч энэ асуудалд ул суурьтай анхаарч, өөрсдийн ажил мэргэжлийн ирээдүй, ур чадвартаа санаа тавих нь зүй ёсны хэрэг юм.

Мөнхчимэг(2025) орчуулгын чанарын үнэлгээний тухай өгүүлэлдээ “Машин орчуулгын чанарыг үнэлэхдээ орчуулсан материал нь эх бичвэрийн санаа, зорилго, утгыг зөв дамжуулж байгаа эсэхийн гол хэмжүүр болгож үздэг. Орчуулгын чанарыг үнэлэх нь орчуулгын салбарын хөгжилд чухал төдийгүй орчуулсан материал нь чанартай байж, зорилтот уншигчдын шаардлагыг хангана. Нэн ялангуяа, орчуулгын чанарыг үнэлэх нь хууль, эмнэлэг, техникийн болон уран зохиолын орчуулгын салбарт чухал ач холбогдолтой. Жишээ нь, хууль зүйн орчуулгад орчуулгын алдаа үүсэх нь хуулийн дүрмийг буруу ойлгуулах, эрх, үүрэг, хуулийн шийдвэр зэргээс үүдэлтэй үр дагаварт хүргэж болзошгүй. Эмнэлгийн орчуулгад буруу мэдээлэл нь буруу оношилгоо эсвэл эмчилгээний алдаа гаргах, бүр үхэлд хүргэж болно. Уран зохиолын орчуулгад алдаа гарвал тухайн бүтээлийн утга болон утга зохиолын үнэ цэнэ буурах эрсдэлтэй” гэж үзсэн байна. Түүнчлэн “хэт нарийн агуулгатай, эсхүл хууль бус үйлдэл, хүчирхийлэл, бэлгийн мөлжлөг, хүний эрх, терроризм, хорлон сүйтгэх ажиллагаа зэрэг мэдээллийн төөрөгдөл үүсгэхүйц, бусдад хохирол учруулах агуулгыг орчуулахгүй байх автомат тохиргоог чаг GPT алгоритмд оруулсан байдаг”-ийг дурджээ.

Найруулгын өөр нэгэн хэлбэр болох албан бичгийн орчуулгад тусгай компьютерын программ хэрэглэх боломжтой гэж Энхчимэг(2023) үзжээ. Тэрээр “эх хэрэглэгдэхүүний хувьд нэг хэвийн стандартчилсан маягтай байдаг, хүний сэтгэлийн хөдлөлийн өнгө аяс бараг илэрдэггүй, өөрийн тодорхой нэр томьёо, нэрийн цогц их хэрэглэдэг байдлыг харгалзан албан бичгийг орчуулахад “CAT(Computer - Assisted Translation) tool” ашиглах нь сүүлийн үеийн цаг хугацаа, эдийн засгийг хэмнэх арга техник болох бөгөөд албан бичиг баримтын сан бүрдүүлэх хэрэгтэйг онцлоод, орчуулгад тусалдаг компьютерын программ болох CAT Tool-ын хамгийн гол онцлог нь ТМ(Translation Memory) буюу орчуулах эх болон орчуулсан эхийг хамтад нь хадгалаад дата баазыг үүсгэдэг. Ингэснээр дахин шинэ текстийг орчуулах үед хадгалагдсан орчуулах эхтэй ижил төстэй өгүүлбэрийг автоматаар илрүүлж орчуулгад тусалдаг. Мөн албан бичгийн хэлбэрт оруулж эхийг хэвлэхэд бэлэн болгодог. Албан бичгийн орчуулгын хувьд ихэвчлэн нэг загварыг олон удаа ашиглах тохиолдол их гардаг учраас CAT Tool ашигласнаар цаг хугацаа, эдийн засгийн хувьд хэмнэлттэй” гэсэн байна. CAT Tool нь давтагддаг, төстэй өгүүлбэрийг автоматаар орчуулж орчуулгын илэрхийллийн нэгдмэл чанарыг хангаж ажлын бүтээмжийг нэмэгдүүлдэг бөгөөд Trados Studio, Smartcat, Maestra AI зэрэг хэрэглүүрүүд хиймэл оюун ашигладаг бол, MemoQ нь төрөл бүрийн үйлдлийн системтэй зохицон ажилладаг учраас хамтарсан орчуулгад зохимжтой гэдэг.

Тэгвэл Мягмарсүрэн(2025) хэрэглэгчийн үүднээс машины орчуулга цаг зардал хэмнэх давуу талтайг өгүүлээд, судалгааныхаа үр дүнг толилуулсныг хураангуйлбал, монгол-англи, англи-монгол хүний болон машины орчуулгын чанарыг харьцуулан судлахад хүний орчуулга (4.25) машиныхаас (3.18) нэг бүхэл нэгжээр илүү чанартай байж, уран зохиолын орчуулгыг хүн

буюу мэргэжлийн орчуулагч илүү үнэн, зөв, 5 түвшингээр ангилахад мэргэжлийн орчуулагчийн монгол-англи уран зохиолын орчуулгын чанар III-V, машиных II-III, англи-монгол уран зохиолын орчуулгад хүнийх II-V, машиных II-IV түвшинд байсан бол мэдээллийн орчуулгад хүн, машины орчуулгын чанарын түвшин ижилхэн IV-V түвшинд байжээ. Гэхдээ ахлах курсийн оюутнуудыг оролцуулж, хиймэл оюуны үнэгүй хувилбарыг ашигласнаа дурдсан байгааг энд анхаарах хэрэгтэй ажээ.

Дээрх судалгаануудаас үзэхэд “Хиймэл оюун ашигласан орчуулгын ямар төхөөрөмжүүд гарав?”, “Ашиглахгүй байж болох уу?”, “Ашиглахгүй гэвэл ямар боломжийг алдах вэ?” зэрэг асуултуудыг өөрөөсөө үе үе асуугаад үзэхэд гэмгүй. Олон хүний сонирхдогчлон “Хиймэл оюун орчуулагчийг орлох уу?” гэдэг хэт ерөнхий асуултын оронд “Хиймэл оюун ямар орчуулагчийг орлох вэ?” гэж нарийсган асууж сайтар тунгаан бодох шаардлага урган гарч байна. Асуултын хариуг олохын тулд шинжлэх ухаан, шинэ технологийн үрээр бүтсэн хиймэл оюуныг орчуулгад зохих түвшинд хэрэглэж зөв таньж мэдэх хэрэгтэй юм.

Орчуулгын сургалтад хиймэл оюун хэрэглэх ямар нөлөөтэй вэ?

Сун Ёньсогийн хүний хэрэгцээнд хиймэл оюун хүч түрэн орж ирж буй өнөө цагт орчуулга зааж буй солонгос багш нарын санаа бодлыг асууж ярилцахад хэлсэн дараах өгүүлбэрүүд эрхгүй нэгийг бодогдуулна. *“Цаг хэмнэхийн тулд судалгаа хийх, англи үгийн утгыг нягтлахад л ашигладаг.”*, *“Хэрэглэвэл өөрийгөө голох юм шиг санагддаг. Урам хугарах байх.”*, *“Муухан орчуулагчаас сайн орчуулж байгааг үзээд цаашид хэр сайжрах бол гэхээс их эмээж байна.”*, *“Яаралтай. Хиймэл оюун хэрэглээд ч хамаагүй хурдан орчуулж өгөөч гэж яаруулдаг нь дарамттай санагддаг.”*, *“Ажил ховордсон.”*, *“Амархан ажил орж ирэхээ больсон.”*, *“Үнэхээр шилдэг орчуулагч нар л үлдэх байх.”*, *“Эрэлт хэрэгцээ илт буурахаар байгаа.”* Энэ мэтээр хүнээр хийлгэх орчуулгын ажлын хүрээ хумигдаж байгаа нь багш, орчуулагчдын сэтгэл санаанд шууд дарамт болж, сөргөөр нөлөөлж эхэлжээ. Тийм ч учраас орчуулгын сургалтад, даалгавар хийхэд хиймэл оюун ашиглахыг гол төлөв дараах байдлаар хориглосон байна. *“Даалгавар хийхдээ хиймэл оюун хэрэглэж байгаа нь мэдрэгдсэн.”*, *“Бодож сэтгэх чадвар хумигдах учраас даалгаварт хэрэглэхийг эсэргүүцэж байна.”*, *“Хоёр жил суралцах хугацаа хайран. Машины орчуулгыг төгссөн хойноо хэрэглэхэд болно.”*, *“Эхийг судлахад ашиглаж болно. Орчуулгаа өөрөө хий. Хиймэл оюун ашиглаж орчуулбал оноо хасна.”*, *“Эхний хичээл дээр өөрсдөө орчуулж чаддаг байх ёстой гэж анхааруулдаг.”*, *“Эхнээсээ хиймэл оюуны орчуулга харуулж та нар үүнээс илүү орчуулах ёстой гэдэг.”* (송연석, 2024) Хүн хүний орчуулах чадвар харилцан адилгүй шиг, хиймэл оюуны орчуулгууд ч харилцан адилгүй. Орчуулгад хиймэл оюун хэрэглэх эсэх талаар ч багш, оюутны санал ихэд зөрүүтэй гарч болзошгүй. Судлах хэрэгтэй.

Орчуулгын даалгаврыг гүйцэтгэхдээ хиймэл оюун хэрэглэсэн эсэхийг мэдэж болох уу? Мэдээж зарим нэг арга бий. Нэн тэргүүнд багш нь оюутныхаа түвшнийг мэдэж байгаа тохиолдолд тухайн оюутны хэрэглэхээргүй үг хэллэг, дүрэм, найруулгаас хиймэл оюун хэрэглэсэн байж болзошгүйг мэдэж болно. Эргэлзээтэй тэдгээр үг, илэрхийлэл, дүрмийг яагаад сонгосныг оюутнаар яриулж, ямар толь бичиг ашиглаж хэдэн үе шаттай яаж орчуулсныг нь тодруулан лавлаж болно. Бас орчуулгын эхний хувилбар, зассан хувилбар, эцсийн хувилбар өгөхийг шаардана. Шууд эцсийн үр дүнг авчирвал хиймэл оюун ашигласан байх магадлалтай гэж үзнэ. Оюутныхаа түвшнийг сайн мэдэж авахын тулд хичээлийн цаг дээр төстэй эхийг орчуулуулсан байвал сайн. Тэгээд ангид орчуулж байснаасаа эрс ялгаатай бол эргэлзэж болно. Ворд файл дээр track change ашиглан үг илэрхийллээ засаарай, эсвэл гүүгл документ дээр орчуулгаа хий, зассан хувилбаруудыг харьцуулж харна гэж оюутанд урьдчилан зааварлана. Иймэрхүү аргууд байж болох боловч эцсийн дүнд багшийн ачаалал улам нэмэгдэж, багш оюутандаа үл итгэснээр

сургалтын үйл явц, үр дүнд сөргөөр нөлөөлөх нь дамжиггүй. Хамгийн гол нь багш өөрөө яагаад хиймэл оюун ашиглуулахгүй байгаа шалтгаанаа маш тодорхой хэлж тайлбарлах ёстой болно.

Гэвч цаашид нэг нь хэрэглэсэнээ нууж, нөгөө нь яаж илрүүлэх вэ, яаж хэрэглүүлэхгүй байх вэ гэж аргаа барж суух уу? Муур хулгана болж тоглосоор байх уу? Нэгэнт оюутан залуус хэрэглээд эхэлсэн, багш хэрэглээгүй хоцорсон байж болзошгүй. “Муу нуухаар сайн илчил” гэдэг. Хиймэл оюуныг танихын тулд юуг орчуулуулдаг ямар алдаа оноог олж харсан, хэрхэн заавар өгвөл илүү сайн үр дүн гарч байна гэх зэргээр ний нуугүй ярилцах хэрэгтэй. Таньж мэдэхгүй хэр нь сохроор муулж, буруу дүгнэж болохгүй. Багш шийтгэж хашраах биш, зааж зөвлөх үүрэгтэй учраас орчуулгын хичээлийн цаг дээр ч хиймэл оюуныг цуг хэрэглэж, давуу ба сул талыг нь сайн хэлэлцэж ярилцах нь нэн чухал. Оюун мэдлэгээ уралдуулан янз бүрээр ахин дахин хэрэглэж, туршлагаа хуваалцах явцад хэзээ яаж хэрэглэх зохистойг аль аль нь сайн мэддэг болно. Зөв чиг баримжааг олно. Яагаад зөв чиг баримжаа авах ёстой вэ? Эхлээд хиймэл оюуны орчуулга гэж амархан танигддаг байсан, яваандаа танихад бэрх болсон, удалгүй танигдахаа байвал яах вэ? Машины орчуулга, хиймэл оюуны орчуулга нэг хэсэг тааруухан гэгдэж гологдож байсан нь үнэн. Бас нэлээд хэрэгцээтэй эд байна, муухан орчуулагчаас дээр юм гэгдэх болсон нь ч үнэн. Тийм ч учраас хаашдаа л хүмүүс хэрэглэх нь тодорхой болсон үед хэрэглэж үзэхгүй, хэрэглүүлэхгүй гэж хүчилж, гэжүүдэлсээр байх зөв үү?

Нэг талаар хиймэл оюунд суурилсан машины орчуулга нь орчуулгын салбарыг улам нарийсаж, ялгарахад нөлөөлнө. Түргэн хэрэглээний кофе ууж үзсэн хүмүүсээс кофенд дурлан шимтэгчид төрж, улмаар дээд зэрэглэлийн үрийн кофены хэрэглээ нэмэгдсэнтэй адилтгаж болох юм. Орчуулгын мэргэжилтэн төрөл бүрийн орчуулах төхөөрөмжийг маш чадварлаг хэрэглэж сурах ёстой. Энэ нь эмч хүн өвчтөнөө эдгээхийн төлөө сайн багаж хэрэглэлийг ашиглаж сурахад зориуд цаг гаргадагтай агаар нэг. Хэрэглэгч найдвартай зүйлийг хүсдэг. Хурдан шуурхай, үнэн зөв орчуулахын тулд машин техниктэй сайн харьцдаг байх учиртай. Орчуулагч дор бүрдээ үр өгөөжийг дээшлүүлэх аргыг эрж хайж ёстой. (이노신 외, 2016) Нөгөө талаар зөв орчуулах арга ухаанаас, мэдлэг чадвараас, уншиж, бичих, сэтгэн бодохоос хөндийрвөл тэр чигээрээ “техникийн боол” болох том аюул нүүрлэнэ.

Орчуулгын сургалтад хиймэл оюуныг хэрхэн зохистой хэрэглэх вэ?

Хиймэл оюун мэт технологи ба орчуулагчийн харилцааг хамтран амьдрах(symbiosis) гэдэг ойлголтоор тайлбарлах нь зүйтэй байж болох юм. Хүн, техникийн харилцааг яаж авч үзэхээс орчуулга зааж байгаа багшийн сургалтын арга өөрчлөгдөнө. Энэ харилцаа орчин нөхцөлөөс хамааран өөрчлөгдөж, хүмүүст тааламжгүй харилцаа ч үүсэж болзошгүйг харгалзах нь хиймэл оюуны эринд орчуулгын сургалтыг зөв зүгт чиглүүлнэ. Одоогийн байдлаар хиймэл оюуны эринд нийцсэн ур чадварыг зааж сургаж чадахгүй байгаа. Энэ нь зөвхөн орчуулгын сургалтын асуудал биш хүмүүнлэгийн ухаан, бүр цаашилбал хуучин арга барилаас салж чадахгүй байгаа дээд боловсролын асуудал гэж үзэж болно. Байдгаараа хичээж орчуулгын ур чадварыг зааж сургалаа гэхэд хиймэл оюун ба технологийн хөгжлийн улмаас хэрэглэх боломжгүй болбол оюутан сурагчид юу гэж бодох вэ? Багш хэдий сайн санааны үүднээс зааж сургавч цаг үе хурдтай өөрчлөгдөхөд оюутан сурагч санаандгүй хохирол амсаж болохоор болжээ. Нарийн арга барил, тухайлсан мэдлэг нэг бүрийг чухалчлалгүй, том зургаар алсыг харж суурь ур чадварыг сайжруулах нь оюутнуудад илүү тустай. Нөгөөтээгүүр насаараа орчуулга хийж амьдрах хүн хэр олон байгаа вэ гэдгийг ч бодуштай. (이상빈, 2024)

Хиймэл оюуныг зөв таньж мэдэхийн тулд, наанадаж танимхайрахын тулд хэрэглэж үзэх зайлшгүй шаардлагатай болно. Ялангуяа орчуулгын сургалтад ашиглах бол багш өөрөө орчуулгын төрөл бүрийн эхийг орчуулах, засах, хувилбар санал болгох зэрэг олон янзын даалгаврыг заавар асуултаа өөрчилж, лавшруулах аргаар хиймэл оюунд өгч, гүйцэтгэлийн чанар,

онцлог, алдаа оноог няхуур ажиглаж судлах нь зүйтэй. Ингэснээр илүү дутуугаа мэдэж авч, хиймэл оюуныг дутуугаа нөхөхөд ашиглах боломж бүрдэнэ. Харин давуу талаа аль болох хадгалж, улам сайжруулахыг хичээвэл зохино.

О Бриен машин техник хүнийг гүйцэх гэж байгаа биш, хүний танин мэдэх хязгаарыг даван туулахад тусалж байгаа гэх “хүн төвтэй хиймэл оюун (human-centered AI)” гэдэг ухагдахуунд тулгуурлаж, хүний орчуулга ба машины орчуулга гэж зааглаж ялгахын оронд машин техникээр хүний чадварыг нэмэгдүүлж, хүн төвтэй “өргөтгөсөн орчуулга (augmented translation)” хийхийг санал болгож байжээ. Хиймэл оюуныг зохих хэмжээнд ашиглан орчуулсан үр дүн үүргээ гүйцэтгэсэн бол хэрэглэгчийн хувьд хүн орчуулсан уу, машин орчуулсан уу, яаж орчуулсан гэдэг нь огт чухал биш байж ч болно. Тэгэхээр чанарт л голлон анхаарах шаардлагатай. Хэрхэн заавар өгөхөөс хамаарч ChatGPT-ээр орчуулгыг хүссэнээрээ дахин боловсруулж, илэрхийллийн өнгө аяс ба хэрэглээг нягталж, судлах цагийг хэмнэн хэрэглэгчийн хүссэн үр дүнд хүрэх боломжтойгоороо давуу талтай. Иймд хэрэглэх чадвараа сайжруулах нь зүйтэй. (송연석, 2024)

Харин яагаад зохистой хэрэглэх ёстой вэ? Мэдээж дэлгэцийн хамаарал гэдэг шиг хиймэл оюунаас хамааралтай болж болохгүйг багш, оюутны аль аль нь ухамсарлах хэрэгтэй. Хиймэл оюунд хөтлүүлж удирдуулах биш ямагт эзэн нь байж, санаачилгыг гартаа авч, чиглүүлэхийг чармайвал зохино. Хиймэл оюун хүртэл “сурч” байгаа цагт хүн бид алгуурлаж залхуурч болохгүй.

Тийм бол орчуулгын сургалтад хиймэл оюуныг зохистой хэрэглэх ямар санаанууд байж болох вэ? Судлаач И Санбинь *орчуулгын сургалтыг шинэчлэх үндсэн таван чиглэлийг* санал болгожээ. Үүнд:

1. *М хэлбэрийн мэргэжилтэн бэлдэх.* Нэг л салбарын I хэлбэрийн мэргэжилтэн, ижил төстэй салбарт ч зохих мэдлэг чадвартай T хэлбэрийн мэргэжилтэн бэлддэг байсан үеүд ард хоцорч, аливаа шинэ салбарт хэзээд бие даан суралцдаг тал талын мэдлэг чадвар бүхий M хэлбэрийн мэргэжилтэн чухал боллоо. Техник технологи асар хурдан өөрчлөгдөж байгаа энэ цагт төгсөөд юу хийх нь тодорхойгүй бол нэг л зүгт зүтгүүлэх нь эрсдэлтэй.

2. *Орчуулгын сургалтын хөтөлбөрийг өөрчилж, цаг үетэй нь нийцүүлэн хялбаршуулж, шинэчлэх.* Зарим хувийн сургуульд бичил мэргэжил гэж үүсгэн мэргэжил хоорондын зааг ялгааг сааруулахыг зорьж байна. Тэр бүү хэл чөлөөт мэргэжил байж болохыг ч санаачилж эхэллээ. Орчуулгын сургалт тэнхимийн түвшинд төдийгүй сургуулийн түвшинд өөрчлөгдөх цаг иржээ. Урьд нь юу сураад хаана ажиллахыг заадаг байсан бол одоо хэрэгтэй үед нь хүссэн зүйлээ бие даан сурахад нь туслах хэрэгтэй болж байна. Хөтөлбөрийн агуулгад “яагаад” гэдгийг тодорхой тусгаж, хөрвөх чадварыг онцлох шаардлагатай.

3. *Дадлага зонхилсон хичээлээс аль болох татгалзаж, агуулгын давхардлыг багасгах.* Түгээмэл хэрэглэж болох, машины орчуулгатай уялдаа бүхий хичээлд л дадлагын хэлбэрийг хадгалж, бусад хичээлийн хэлбэрийг өөрчлөх ёстой. Их сургуульд мэргэжлээс үл хамааран бичих чадварыг хөгжүүлэх нь зүйтэй. Орчуулгын чадварт хэт анхаарч, бичгийн чадварыг хайхардаггүй байсан тал бий. Бичих, найруулах чадварыг гойд сайжруулахгүй бол машинд ажлаа алдах цаг ирж магадгүй.

4. *Орчуулгын мэргэжлийн өөр мэргэжилтэй хослуулах.* Орчуулгыг дагнасан мэргэжлээр сургахын оронд өөр мэргэжилтэй хослуулах уялдуулах талаар бодолцох цаг иржээ.

5. *Багш өөрчлөгдөх.* Үнэндээ энэ хамгийн хэцүү нь. Магадгүй оюутнаасаа илүү ихээр шинэ зүйлд суралцах шаардлагатай болж байна. Нэг л чадвараа дээшлүүлэхэд хамаг анхаарлаа хандуулалгүй, олон чадварт суралцах нь юу юунаас чухал болж байна. Танхимд юу зааж байгааг тэнхим нь ч мэдэхгүй байх тохиолдол элбэг. Давтах нэрийдлээр мэддэг зүйлтэйгээ зууралдах хэрэггүй. Сургуульдаа, сургууль хооронд судалгаа шинжилгээг эрчимжүүлэх чухал. Өөр хэлний мэргэжилтэн, өөр орчуулгын мэргэжилтний байдлыг соргоогоор ажиглаж гарц гаргалгааг хамтдаа эрэлхийлэн оюун бодлоо уралдуулах цаг иржээ. (이상빈, 2024)

Эдгээрээс дүгнэхэд багш, оюутан хоёулаа хурдтай өөрчлөгдөж буй цаг үеэ мэдэрч, зогсолтгүй бодож тунгаан, хөрвөх чадвартай байхын тулд тал талын мэдлэг чадвартай болохыг эрмэлзэх хэрэгтэй болжээ. Дөрвөн жил сурснаараа дөчин жил зүтгүүлдэг үе улирсан гэсэн үг. Орчуулгын сургалтын зорилго нь бие даан орчуулах чадвартай хүнийг бэлтгэх. Хиймэл оюун цуглуулсан өгөгдлөөр сурч байгаа бол бид ч хиймэл оюуны талаар өгөгдөл цуглуулж асуудлыг хэлэлцэж шийдэх нь зүйтэй.

Хэлний чадвараа сайжруулахад хиймэл оюуныг үр өгөөжтэй ашиглаж байгаа жишээ ч цөөнгүй. Тухайлбал ярих чадварыг “илэрхийлэл давтах, өгүүлбэрийн бүтэц давтах, мэдэхгүй үг хэллэг асуух, дүрд тоглох, тодорхой нэг сэдвийн хүрээнд ярилцах, ярианы шалгалтад бэлдэх” (EstellEnglish, 2024), бичих чадварыг “notes апп ашиглан эх хэлээрээ өдрийн тэмдэглэл хөтлөөд сурч байгаа хэлээрээ орчуулуулах, хариуг хуулж бичихдээ үг дүрмийн хэрэглээг сайн анзаарах, ингэснээр өөрийн хэрэглэх өгүүлбэрийг хам сэдвээр нь сурах” (Bookplanet.mn, 2026) гэх мэт аргуудаар хөгжүүлж болох ажээ.

Хиймэл оюуны эрин үед өөр аргаар, сонирхолдоо хөтлөгдөн давтаж, гүнзгийрүүлж болох агуулгаар “даалгавар өгөх” шаардлагагүй ч гэж үздэг эрдэмтэн бий. Өөрийн мэдлэг чадварын түвшнийг таньж мэдэх боломжтой бол сургуулийн үнэлгээ ч зайлшгүй хэрэгтэй юү? “Чиний л төлөө” гэдэг нь үнэхээр чиний л төлөө мөн үү? Ирээдүйг хэлж таамаглаж чадах уу? Бодож сэтгэдэг хүн ирээдүйгээ, аз жаргалаа өөрөө бүтээнэ. (ТВС, 2026) Үнэхээр үнэлэх хэрэгтэй гэвэл явцыг чухалчилж үнэл. Хэрэглэсэн гэдгээ хэл, яаж асууж заавар өгснөө хэл, юу гэж бодож байгаагаа хэл. Хичээж заасан ч хиймэл оюуныг зөв ашигладаг, буруу ашигладаг, хэт их ашигладаг оюутан байсаар л байна. Ухаантай хүүхэд илүү хурдан, сайн ашигладаг нь эхнээсээ ажиглагдаж эхэлжээ.

Сургалтын хөтөлбөрт зориудаар хиймэл оюун хэрэглэдэг хичээл, хэрэглэдэггүй хичээлийг зэрэгцүүлэн оруулснаар аль алиных нь давуу, сул талуудыг илүү сайн ойлгож ухаарах боломж бүрдэх талтай. “Машины орчуулгын талаар мэдлэг чадваргүй бол мэргэжлийн орчуулагч гэж үзэхэд бэрх болж байна. Өнөөгийн машины орчуулгын сургалт бидний хүсэл зорилгоос ангид үйлчилж орчуулгын ач холбогдол, орчуулагчид хандах хандлагыг доройтуулж ч болзошгүй. Орчуулгын үр дүн чухал. Гэхдээ орчуулга хийх явцдаа хэлний чадвараа сайжруулж, соёлын харилцааны чадвараа тэтгэх нь оюутанд илүү чухал байдаг. Машины орчуулгад хэт найдах нь суурь чадварыг ч алдагдуулах эрсдэлтэй. Нэг хоёр цаг махаа идэж орчуулах агуулгыг хэдхэн хоромд илүү сайн үр дүнгээр харж болж байхад махаа идье гэх хүн хэр байгаа вэ? Энэ бол зүгээр нэг итгэл, ёс зүйн асуудал биш. Машины орчуулгыг хориглох нь түр зуур аргацаасан л арга. Харин машины орчуулга байгааг ч умартан хичээлд оролцох орчныг бүрдүүлж чадвал оюун санаанд ч өгөөжтэй. Өөрөөр хэлбэл үр дүн биш үйл явцыг голлосон сургалтын хөтөлбөр боловсруулах шаардлагатай. Төхөөрөмж хэрэглэвэл өөрт тавгүй сэтгэгдэж, хэрэглээд ч нэмэргүй дээ гэж мэдрэгдэхээр тийм л хичээл хэрэгтэй.” (이상빈, 2024) Нэг хичээлд хиймэл оюуны тусламжтайгаар, нөгөө хичээлд хиймэл оюунгүйгээр орчуулга хийж үзсэнээр орчуулгын үйл явц илүү тодорхой болж, хэн нэгнийг хиймэл оюун хэрэглэлээ гэж хардаж сэрдэх үндэсгүй болохоос гадна хиймэл оюуныг чухам хэдийд хэрхэн үр ашигтай хэрэглэж болохыг олж мэдэх боломжийг яагаад бүрдүүлж болохгүй гэж?

Эцэст нь хиймэл оюуныг хэрэглэхдээ анхаарах зарим зүйлийг өгүүлье.

Хиймэл оюуныг хэрэглэхэд анхаарах зүйлс

Хэрэглэх, суралцах явцдаа Сун Гил-ёны санал болгосончлон “хийлгэж болох ажлаа ялгаж, хурдан даалгах”, “хожсон цаг хугацааг өөртөө хөрөнгө оруулах” нь зүйтэй. (이혜성의 1% 복클립, 2026)

Хиймэл оюуныг сайн ашиглахын тулд промпт буюу зааврыг зөв өгөх хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл зүгээр л үгээр хайдаг хайлтын системтэй адилгүй учраас товч тодорхой асуух, илэрхийлэх чадвар тун чухал. Аль хэлнээс аль хэлээр, ямар найруулгаар орчуулах, үр дүнг ямар форматаар гаргахыг тодорхойлж өгнө. Эхнээсээ та бол ийм түвшний ийм мэдлэг чадвартай орчуулагч гэж дүр оноовол илүү үр дүнтэй. Жишээг өгч болно. Бас юу хийж болохгүйг зааварлаж болно. Тухайн даалгавар гүйцэтгэхэд хэрэгтэй зүйлийг тодруулж болно. Мэдэхгүй бол “мэдэхгүй” гэж хариулж болохыг урьдчилж анхааруулна. Хүмүүс заавар өгөхдөө хэт ерөнхий байх, зонтекст буюу нөхцөл байдлыг орхигдуулах нь элбэг. Мөн эхний хариултаас эхлээд сохроор итгэж болохгүй. Заавруудаа сайжруулж хүссэн үр дүндээ хүрнэ. Цуврал заавруудыг цогцоор нь үйл явц гэж хүлээж ав. Олон удаа зааварлаж үзэж байж л эзэмших чадвар гэдгийг мартаж болохгүй. (Easy digital & AI Mongolia, 2026). Харьцангуй дэлгэрэнгүй зааварлах жишээ үзүүлье. Жишээ: “Та солонгос хэлний дунд түвшний мэдлэгтэй мэргэжлийн орчуулагч. Дараах агуулгыг албан бичгийн найруулгаар орчуулна уу. Ингэхдээ монгол албан бичгийн загварт оруулж нэг хуудсанд багтаана. Орчуулсны дараа үндсэн 10-15 үг хэллэгийг орчуулгад хэрэглэсэн дарааллаар цуг харуулаарай. Орчуулгыг ворд файлаар авъя.”

Хиймэл оюуны орчуулгад hallucination буюу төөрөгдөл байдгийг ямагт санаж, хариу, боловсруулалтад нь сохроор бүрэн итгэж болохгүй. Эх сурвалжийг, агуулгыг сайтар нягталж дадах ёстой. Байхгүй зүйлийг байгаа мэт, бурууг зөв, худлыг үнэн мэт хариулах тохиолдол бий. Үүнээс сэргийлэхийн тулд өмнөх хэсгийн тодорхой зааварлах, дүр оноох, хэмжээ хязгаарлалт тогтоох зэрэг аргыг марталгүй ашигла. (애플테크 퀴즈 뉴스, 2025)

Хиймэл оюун нь хэрэглэгчид тал засдаг. Таны саналыг дэмжиж байгаа нь тан шиг ойлгосных биш, мэдэрснийх биш. Тэгж программчлагдсаных гэдгийг бүү март.

Соёл, сэтгэлгээний ялгаанаас болж заримдаа үгчилж орчуулаагүй нь дээр тохиолдлыг хиймэл оюун ихэвчлэн ялгахгүй. Ийм агуулгыг орчуулах чадвартай бол таны давуу тал болно.

Буруу орчуулсан бол хиймэл оюуныг буруутгах биш, та өөрөө хариуцлага хүлээнэ.

Хувийн мэдээлэл, байгууллагын нууц зэргийг дэлгэхгүй, алдахгүй байхыг анхаар. Өөрөөр хэлбэл бичиж буй үг өгүүлбэр, оруулж буй баримт мэдээллээ хянамгай сонгох хэрэгтэй болно. Яагаад гэвэл хиймэл оюун амьдралаас суралцаагүй, таны оруулсан мэдээ мэдээллээс суралцаж байгаа. Мэргэжилтнүүд үнэгүй хувилбарт мэдээллийг хиймэл оюуны сургалтад ашиглаж болзошгүйг сэрэмжлүүлдэг.

Эцэст нь өөрийн хэрэглээг ухаалгаар хязгаарлаж, хиймэл оюунаас хэт хамааралтай болохоос зайлсхий. Ямар ч тохиолдолд бодож тунгаах, хийх ёстойгоо хийхээс бүү залхуур. Ур чадвараа доройтуулж байгаа бол буруу хэрэглэж байгаагийн дохио.

ДҮГНЭЛТ

Хиймэл оюунд суурилсан олон төхөөрөмж, хэрэглүүрээс ажил мэргэжилдээ таарамжтайг сонгон хэрэглэх нь орчуулгын хурдыг нэмэгдүүлж, зарим тохиолдолд чанарыг сайжруулж байгааг харгалзан боломжийн хэрээр зохистой хэрэглэж, давуу болон сул талыг зөв таньж мэдэх шаардлагатай болжээ. Энд бид хиймэл оюуныг орчуулгын сургалтад ямар зааг хязгаартай, хэрхэн зохистой ашиглах талаар хэлэлцэх эхний алхмыг хийлээ. Дараа дараагийн судалгаанд илүү гүнзгий, тодорхой асуудлыг бодит жишээгээр хэлэлцэж, зохих шийдлүүдэд хүрч, орчуулгын

сургалтаар зогсохгүй аливаа орчуулгын чанарыг сайжруулахад хувь нэмрээ оруулсаар байх нь бидний эрхэм зорилгын нэг байх нь дамжиггүй.

Товчхондоо сургалтад хиймэл оюуныг ашиглах нь хориглох биш, яаж зохистой хэрэглэхийг шийдэх асуудал. Хиймэл оюуныг хэрэглүүлэхгүй гэвэл хиймэл оюун хэрэглэж болох даалгавар өгөхгүй байх хэрэгтэй. Хэрэглэж үзээгүй хүн байдаг, харин ганцхан удаа хэрэглэсэн хүн байдаггүй гэдэг. Иймд хиймэл оюуныг зөв таньж мэдье гэвэл хэрэглэх нь зайлшгүй бөгөөд, тийнхүү хэрэглэх явцдаа бодитоор сайн муут нь таньж мэдсэнээр ямар тохиолдолд яаж хэрэглэхээ шийдэж, сургалтад хэрхэн тусгаж болохыг нарийн төлөвлөх боломжтой. Багш өөрөө бас оюутнаа хиймэл оюунд хөтлүүлж удирдуулах биш ямагт эзэн нь байж, санаачилгыг гартаа авч, үлгэрлэн чиглүүлэхийг чармайлтай.

НОМЗҮЙ

- Мягмарсүрэн, Т. (2025). Хүн ба машины орчуулгад хийсэн шинжилгээ. *Орчуулгазүй. Vol.12*, 54-65, doi: 10.22353/TS20250106.
- Мөнхчимэг, О. (2025). Машин орчуулгын чанарын үнэлгээнд хиймэл оюуны аргачлалыг ашиглах боломж ба үр нөлөө. *Орчуулгазүй. Vol.12*, 25-33, doi: 10.22353/TS20250102.
- Энхчимэг, С. (2023). Монгол-солонгос албан бичгийн орчуулгын асуудалд. *Орчуулгазүй. Vol.11*, 84-89, doi: 10.22353/TS20230109.
- 이노신 외. (2016). 통번역의 미래지평: 인공지능과 소통형 융합통번역 연구. *번역학연구(JTS). Vol.17(2)*, 10.15749/jts.2016.17.2.003.
- 이상빈. (2024). AI 시대의 도전과 대학의 통번역 교육. *T&I REVIEW. Vol.14(2)*, doi: 10.22962/tnirvw.2024.14.2.003.
- 송연석. (2024). AI 시대의 번역 교육 – 통번역대학원 한영과 교수자 심층 면접조사를 중심으로. *번역학연구(JTS). Vol.25(32)*, doi: 10.15749/jts.2024.25.3.002
- Bookplanet.mn. (2026). Chatgpt-д их ид шид байгаа шүү, зөв ашиглаж сурвал: <https://www.facebook.com/reel/1464986498554582>
- EstellEnglish. (2024). 챗 GPT 4o 미쳤습니다! 무섭게 실력이 느는데 왜 안하세요? (꿀팁 6 개): https://www.youtube.com/watch?v=_3lhVCMSGzc&list=WL
- TBC. (2026). AI 보다 먼저 가르쳐야 할 것은 따로 있다? | 부모 공감 토크콘서트 (With 김상욱 교수): <https://www.youtube.com/watch?v=U4fwugv9nYY>
- Easy digital & AI Mongolia. (2026). Промпт бичих замаар хиймэл оюунаас (AI) илүү сайн хариулт авах нь, Шилдэг 5 дүрэм: <https://www.youtube.com/watch?v=gQfMQiqJmhA&list=WL&index=113>
- 애플테크 퀴즈 뉴스. (2025). AI 환각률(Hallucination Rate): 구글과 오픈 AI vs 딥시크 비교: <https://bookshelf-journey.tistory.com/>
- 이해성의 1% 북클럽. (2026). AI 시대, 사라질 직업과 생존 전략 | 경쟁에서 벗어나 나만의 일을 찾는 법 | 송길영 작가: <https://www.youtube.com/watch?v=-j1lucVGZes>